

Rete ap Flote

Jere Finans Ou Nan Yon Ekonomi K Ap Chanje

**Nèf fason pou fè epany
lajan, diminye depans ou,
ak pwoteje avniou.**

The Midas Collaborative
Massachusetts Financial Education Collaborative
Commonwealth of Massachusetts Department of Housing and Community Development

Règleman pou angajman yo sou richès ak lajan yo ap chanje chak jou.

Jis tankou sante fizik ou, sante finansye ou a gen anpil valè. Li afekte tout lòt pati nan lavi ou: relasyon ou yo, bienèt emosyonèl ou-yo, epi lan lavni timoun ou. Se fason ou jwenn kredi, pwòp byen gwo, ak kenbe lòt fòm sekirite. Epi li tout depann de kapasite w nan pran responsablite pou lajan rentre soti nan men ou. Si ou depanse plis pase sa w rentre, ebyen li lè pou ralenti sou depanse ou oubyen fè you fason pou ogmante revni w nan lòd. Teknoloji fè depans posib 24 sou 24. Kounye a, li pi di pou fè lajan ke otrefwa ankò pi fasil pou depanse san reflechi, oswa pèdi nan konplo ak plan.

Nou ap viv nan yon epòk k ap chanje, e si ou wè nenpòt nan chanjman sa yo, ou pa poukont ou. Moun atravè peyi a ap chanje apwòch yo nan sekirite finansyè. Nou tout bezwen yon nouvo estrateji. Nou nan yon anviwònman ekonomik ke ou pa ka kontwòle, men ou dwe responsab pou aksyon ou yo. Katye, kominote, ak fanmi yo ap chanje akòz tan finansye nou ap viv yo. Siksè finansye depann sou rete okouran ak angaje finansyèman.

Pwovoke tèt ou pou opere finans lakay ou kòm yon biznis. Mete divès depatman; lwaye, sèvis piblik, transpò, komunikasyon, ak manje, pa egzansp. Fè yon bidjè pou chak, ak jere chak, itilize kreyativite ak enfòmasyon. Entansyon prensipal ou a se pou fè chak “Depatman” fonksyon anndan oswa anba bidjè ak gen yon “pwofi” pou kay la pou gen kont anbank pou bon tan, an mèm tan fè bidjè pou rezèv pou move tan pou depans inatandi tankou reparasyon machin ak depans medikal. Bati yon pwofi oswa epay nan fen yon mwa oswa ane ede w bati yon fondasyon solid pou tèt ou, timoun ou, epi alavni ou. Edike tèt ou ak fanmi ou finansyèman ou se yon fason ke ou, pitit ou, ak pitit pitit ou yo kapab sipòte ak pwoteje yon bon lavi.

Ti liv sa a endike nèt zòn ki enpòtan pou ede w pou jere lajan ou nan yon ekonomi k ap chanje. Enfòmasyon sa se yon konpilasyon de materyèl serye, anpil nan yo sou entènèt la. Si w pa gen aksè nan entènèt la nan lakay ou, konsidere itilize resous gratis sa yo nan bibliyotèk lokal.

Enfòmasyon sa a se gras ak Kolaborativ Midas, yon rezo òganizasyon kominotè ki pa pou pwofi nan tout eta a, kap travay pou ogmante estabilite finansyè nan tout eta a, nan patenarya ak Kolaborativ nan Edikasyon Finansye eta Massachusetts, yon gwoup nan òganizasyon piblik/ prive/ki pa pou pwofi—enterese nan pwomosyon depay ak sekirite finansye atravè edikasyon finansye, ak patronaj nan Depatman Lojman ak Devlopman Kominotè Commonwealth Massachusetts la.

KONTWOLE KOULE A

Konnen ki kote Lajan Ou Ale

Si ou mande tèt ou “, kote tout lajan an ale?” Pwobableman ou pa te sèvi ak youn nan zouti ki pi rekòmande pou jere finans ou. Ekonomize lajan kòmmanse ak yon bidjè chak mwa. Kòmmanse nan kalkile kote ou ye ak ki kote ou vle ye. Konbyen kap an tre e konbyen kap soti nan yon mwa? Kote lajan ou ale?

Yon bidjè bay yon foto klè ak brèf sou sa ou touche ak ki kote ou pase. Li se zouti ki pi efikas ede fè epay, redui dèt, epi travay sou sekirite finansye ou. Sere resi depans ou yo ak souch chèk pou yon mwa, epi mete yo nan yon bidjè. Note pwopòsyon yo. Peye plis pase 40% sou lojman ak dèt yo konsidere li twòp.

RESOUS

Èske ou bezwen èd pou rete sou bidjè ou? Atelye lokal, konsèy epay, resous sou entènèt ak estrateji pou bati richès, avèk kòm byen konsèy pou achte ak soti nan dèt yo disponib sou entènèt nan www.MassSaves.org.

ECHANTIYON BIJÈ TWA MWA

	Octobre	Noviembre	Diciembre	Total
Rantre a: Revni mansyèl	+ \$2600	+ \$2600	+ \$ 3000 (Ovètaym peye)	+ \$8200
Sòti a: Depans Regilye Kay Chak Mwa: Iwaye, manje, sèvis piblik, ranbousman dèt, lajan rezève. Sa yo, se sa ou bezwen	- \$1500	- \$1500	-\$1600	- \$4600
Fon Pou Bon Tan: Epay Deziyen (\$ 20 chak semenn)	- \$80	- \$100	-\$80	\$260 ekonomize nan 3 mwa
Lèt Depans ki Varye: pas tan, salon, jimnazyòm, transpò, rad, manje deyò, lajan kach nan pòch, (\$ 255 chak semèn), amouzman pandan jou fèt. Sa yo, se sa ou vle	- \$1020	- \$1000	-\$1320	- \$3340
Balans	\$0	\$0	\$0	\$0

**Ou Bezwen Èd?
Kòmmanse nan
MassSaves.org**

JERE SIKILASYON AN

Abitid Labank Enpòtan

Fè tranzaksyon bankè ou an nan yon enstitisyon ansekirite e etabli pratik bankè ki bon. Chwa ou genyen ladan yo bank depay, bank komèsyal, oswa inyon kredi yo.

Kenbe lajan ou nan pòch ou oswa kache lajan ou a nan yon bwat soulye, anba kabann la oswa nan yon bokal, plen risk, tankou lajan ou pa pwoteje nan ka vòlè oswa dife. itilize yon bank oswa inyon kredi asire depo ou yo, ede ou ekonomize ak etabli kredi lè ou vle prete, epi se pi plis abòdab pase anpil lòt “tranzaksyon” sèvis finansye, tankou sèvis chanje chèk la .

Labank Debaz pou Massachusetts “Basic Banking for Massachusetts” se yon pwogram ki ogmante aksè ak ofri pwodui ak sèvis pou ankouraje moun ki gen revni modès pou etabli relasyon bankè yo. Kliyan ki bezwen sèlman yon kantite tranzaksyon limite bezwen sèlman \$ 25.00 pou ouvè yon kont kouran ak \$ 10.00 pou yon kont epay.

Èske ou peye twòp pou sèvis bankè?

Pran not de kantite tranzaksyon ou fè pou chak mwa anvan vizite kèk bank oswa inyon kredi yo, pou ka wè kisa ladan yo ap pi byen satisfè bezwen ou yo. Poze kesyon sou sa ki gen frè ba ak ki san frè. Jwenn yon lis enstitisyon finansye ki patisipe nan pwogram Basic Banking for Massachusetts “ Labank Debaz pou Massachusetts ” lan nan http://MCBC.info/basic_banking.

FRÈ OU PAY LÈ OU PA GEN YON BANK

Kay ki pa sèvi ak kont nan bank oswa inyon kredi peye frè egzajere pou chanje chèk, achte moni òdè, e rate opòtinite pou yo patisipe nan fè epay, bati kredi, ak pwoteksyon asirans. Fè tranzaksyon nan enstitisyon bankè amelyore aksè ou a ak otorizasyon pou dwadpwopriyete, lojman, prete lajan, ak kont retrèt ou.

Yon ajans ki chanje chèk tipikman chaje yon 1% frè pou chanje yon chèk \$100. Sa kapab pa sanble yon gwo montan, men kite nou gade sa ka rive si ou kontinye fè sa okou de yon ane, an konparezon ak yon kont bank ak frè ba (gade tablo anba a).

Nou ka wè ke sou kou yon ane, yon moun ki touche \$50,000 nan yon ane ta kapab ekonomize \$ 572 si li te sèvi ak yon bank oswa Inyon kredi. Ou dwe konnen ke ajans ki chanje chèk yo ap ofri kat debi peye annavans ak frè ki kache.

Revni Anyèl Kliyan la Apre Taks	Pri Anyèl pou Chanje Chèk Andeyò Bank a 1%	Pri Anyèl pou Mòni Òdè (6/mo. @ \$1.50 ea.) (6/ mwa @ \$ 1.50 pou chak)	Pri Total Anyèl pou Chanje Chèk Andeyò Bank	Pri Anyèl Total pou Itilize “Kont Debaz Labank”
\$10,000	\$100	\$108	\$208	\$36
\$12,000	\$120	\$108	\$228	\$36
\$18,000	\$180	\$108	\$288	\$36
\$25,000	\$250	\$108	\$358	\$36
\$35,000	\$350	\$108	\$458	\$36
\$50,000	\$500	\$108	\$608	\$36

OGMANTE ANTRE A

Jwenn ki sa ki Yours nan taks Tan

Ajoute sou rantre ou ak ranbousman taks, epi ekonomize sa ou kapab pou lavni.

Itilize asistans taks gratis, epi evite prè anvan peman ranbousman ki koute chè yo. Ou kapab kalifye pou kredi taks ak èd taks gratis.

Sa se lajan nan bidjè ou!

KREDI TAKS SOU REVNI (EITC)

"EITC se pou moun ki touche mwens pase \$ 48.279. Si ou kalifye, ou ka benefisye jis ka \$ 5.657 ane sa a depann de fason ou i ranpli fom nan ak kantite timoun ou genyen ki kalifye. Se konsa, ou kapab peye taks federal mwens oswa menm resevwa yon ranbousman. Pou kalifye pou Kredi Taks sou Revni oswa EITC ou, ou dwe te touche revni nan travay, travay endepandan oswa yon lòt sous yo ak satisfè sèten règleman. Answit, ou dwe swa satisfè règleman adisyonèl yo pou Travayè san yon timoun kalifye oswa ou gen yon timoun ki satisfè tout Règ Kalifikasyon Timoun nan pou ou ". (Sous: www.IRS.gov, 8 / 2010)

Anpil òganizasyon san pwofi yo ki sètifye pa IRS la bay sèvis preparasyon taks gratis pou moun revni limite ki nan Massachusetts. Wè lis nan www.MassCashBack.com.

PRÈ AVAN RANBOUSMAN TAKS KI KOUTE CHÈ (RALS)

Si ou gen pou resevwa yon ranbousman taks, moun kap prepare taks pou ou a kapab ankouraje pran yon chèk Prè Avan Ranbousman Taks. Pwodwi sa a se reklam ki fèt pa preparatè taks kap fè l pou pwofi ak bank yo ki vize sou moun ki pa gen yon gwo revni ak frè annavans ki wo pou sèvis la. Memloske li dekri ase souvan kòm yon ranbousman pi vit, se aktyèlman se yon prè ki tre wo. Frè yo varye ant \$ 65 rive \$ 110 pou pèmèt ou jwenn yon prè anvan taks ou rive nan 1 a 2 semèn. Pratik malonet sa yo, fo avetisman ak det koleksyon abize avek vyolasyon de konsomatè gentan lakòz anpil plent. Si ou gen yon plent, rele Divizyon Banks la nan Massachusetts la nan 1-800-495-2265.

OGMANTE EPAY TAKS DIFERE-OU

Fon Retrèt Anplwaye ki rele 401k oswa 403B yo ofri atravè anplwayè anpil. Ou ka fè mete kèk nan salè ou nan yon kont pou retrèt, epi anplwayè ou gen dwa bay yon mem kantite ou mete nan kont sa-a tou. Pa manke opòtinite pou ou ka resevwa yon kontribisyon matche. Mande Depatman Resous Imèn ou pou detay yo.

Mwen fè travay menaj de kote, epi mwen touche \$ 38,000 ane pase a ak resevwa yon ranbousman apeprè \$ 3000. M ap ekonomize kèk ladann li pou edikasyon pitit fi mwen an.

DIMINYE KOULE SOTI

Evite Sèvis Finans Ak Frè Wo

Gen plizyè konpayi yo ki ap fe gwo pwofi yo nan anpil ti tranzaksyon sou kliyan revni-limite yo.

Pran prokosyon ak pwodui sa yo¹.

PRÈ PERÒL (PRÈT SOU SALÈ)

“Fasil pou jwenn, tcheke kredi pa obligatwa epi kòb la ka branche dirèkteman nan bank ou.” Menm si teknikman li entèdi nan Massachusetts, sa yo se kèk nan reklam nan pou “prè peròl” ki maché rezidan Massachusetts sou entènèt la, epi yo disponib nan ti magazen yo sou fwontyè New Hampshire ak Rhode Island. Kòm dabitid peman prè yo dwe fèt chak semenn oswa chak desemèn

konsa lòt bòdwo yo gen tandans pou yo inyore. Konsa moun kapab tonbe nan sik prete pou repeye prè ou fè avan.

Sant pou Prè Responsab (Center for Responsible Lending) estime ke pretè k ap itilize prè sa yo konn mare tèt yo nan sik prete, epi nan fen an peye 400% enterè chak ane, epi yo “kwense nan dèt.” Si ou gen yon plent, rele Divizyon Banks la nan Massachusetts la nan 1-800-495-2265.

PRÈ OTO (MACHIN)

Fè devwa ou anvan ou ale nan yon mezon oto. Pran desizyon vit epi enpasyon ka koute ou plis lajan. Men kèk etap itil.

- Fè rechèch to enterè ak / oswa opsyon pre-apwobasyon pou yon prè oto nan inyon kredi ou a oswa bank.
- Fè rechèch sou depans pou asirans oto an.
- Fè Rechèch sou opsyon finansman, kontralwaye vs pwopriyetè, ak valè rechanj pou vye oto ou a nan yon sit entènèt tankou www.cars.com.

Pa selman jis gade peman chak mwa yo. Gade pri total prete, ki enkli enterè, frè, ak nenpòt laj peman nan lavni. Enterè ogmante yo ak yon nimewo peman chak mwa pwolonje ogmante pri oto ou dramatikman. Sonje byen, pi ba nòt kredi anjeneral mande pi wo enterè a.

KONTRA SANT LOKASYON MACHANDIZ KAY LA

Èske ou te wè pwomosyon yo ki di “kredi pa nesèsè,” “nou fè konkirans ak pri konpetitè,” “ou pa bezwen referans oubyen prèv travay,” oswa “ou kapab fè peman chak semèn oswa chak mwa?” Nan aranjman sa yo, kliyan yo souvan peye wo anpil okou detan pou pwodwi dezyèm men oswa move kalite.

Konpayi sa yo fè piblisite lwaye-a-genyen kòm yon opsyon abòdab, men anpil konsomatè ki pa kontan yo konn pote plent. Gouvènman pran aksyon kont biznis sa yo pou pwoblèm piblisite, pwoblèm faktirasyon ak koleksyon, pwoblèm kontra, pwoblèm livrezon, pwoblèm sèvis, pwoblèm garanti ak ranbousman oswa pwoblèm echanj.

Si w gen lentansyon lwe mèb oswa yon televizyon pou yon okazyon espesyal, cheke sou plent ki pote kont magazen an anvan ou siyen kontra a oswa depanse lajan ou. Boston Better Business Bureau la ede konsomatè yo jwenn biznis serye nan www.Boston.BBB.org. Pou ede ak plent konsomatè yo nan Massachusetts, kontakte Biwo Consumer Affairs nan Massachusetts nan nimewo telefòn gratis nan 1-888-283-3757 oswa sou entènèt nan www.Mass.gov / *Konsomatè*.

Tipikman yon prè sou pewòl mande \$793 ranbousman pou yon prè \$325.

Sous: Sant pou Prè Responsab

¹ Wè plis nan “Konprann Founisè Sèvis Finansye Frè-Wo ak Alternatif pou Labank Regilye,” (“Understanding High-Cost Financial Services Providers and Mainstream Banking Alternatives”) Alians pou Enklizyon Ekonomik (Alliance for Economic Inclusion) FDIC 2010

DIMINYE FWIT LA

Ekonomize sou Bòdwo Enèji ak Kominikasyon

ITILIZASYON ENÈJI NAN KAY LA

Viv nan New England vle di ivè long, fredri e kèk bòdwo pou chofaj lakay wo. Pi bon fason pou bese bòdwo ou se koupe sou enèji ou itilize chak jou. Èd adisyonèl disponib pou fwaye ki elijib (ki baze sou nivo revni ak kantite moun ki nan kay la) pou pwogram ki ka diminye depans enèji. Pwogram sa yo enkli Asistans pou gaz, kondisyonman kont tan an ak bòdwo sèvis piblik pousantaj rabè.

Commonwealth of Massachusetts la opere pwogram Asistans Gaz ak kondisyonman kont tan an atravè tout Eta a. Yon fwa ou kalifye pou Asistans Gaz, pati bòdwo chofaj ou a pral peye ki sezon, epi yo refere ou otomatikman pou sevis pou kondisyonman kont tan an gratis ak enskri nan tout rabè sèvis piblik ki disponib. Pou chèche konnen ki kote pou aplike, swa rele Depatman Lojman ak Devlopman kominote-a “Liy CHALÈ” (1-800-632-8175) oswa vizite www.Mass.gov/dhcd epi klike sou Fuel Assistance nan seksyon “Key Resources” la.

Pou aprann de lòt pwogram ekonomi enèji, ale nan www.MassSave.org. Sit la tou gen lide pou diminye itilizasyon enèji tout ane ke ou ka jwenn nan antre nan “Konsèy Ekonomize Enèji” (“Energy Saving Tips”) nan ti bwat rechèch la.

Anplis, Kredi Taks Federal pou Pwogram Efikasite Enèji bay yon kredi taks pou 30% pri a, jiska \$ 1,500, pou amelyorasyon efikasite enèji enstale nan kay kòmanse, 1 janvye 2009, atravè, 31 desanm 2010.

DEPANS KOMINIKASYON: KAB ENTÈNÈT, AK TELEFÒN PÒTAB

Kominikasyon-oswa endistri-telekòm la ap grandi, li dinamik, epi reglemante minimal. Se pa fasil pou konpare pi bon kontra yo oswa konprann dwa ak responsablite konsomatè yo.

Youn estrateji se detanzantan revize itilizasyon an ak depans pou sèvis kominikasyon ou pou wè si gen nouvo kontra pandan ap genyen chanjman nan lòt konpanyi yo. Èske gen opòtinite pou konekte plizye medya kominikasyon (pa egzanp, kab, entènèt, ak liy fiks) pou ekonomize lajan? Èske gen sèvis ou pa itilize ankò ou ka lese tonbe oswa pou ranplase ak lòt atik pi ba pri (pa egzanp, ranplase liy fiks ak televizyon kab avèk telefòn selilè ak entènèt)? Fè atasyon pou obligasyon ki an relasyon ak dire kontra, chaj dekoneksyon, ak lòt frè san rezon.

Komisyon Komès Federal la (Federal Trade Commission), ajans federal la ki kontwole endistri a, gen enfòmasyon konsomatè ak yon kote pou pote plent nan www.FTC.gov/consumer (konsomatè). Nan Massachusetts, Depatman Telekomunikasyon ak Kab (Department of Telecommunications and Cable) okipe kesyon ak plent nan www.Mass.gov/dtc. Yon kantite gwoup aksyon konsomatè ak medya ki pa pou pwofi kontwole endistri a, bay konsèy epay, epi enfòmasyon konsomatè yo sou koze kontinyèl. Yo kapab ede ou konprann ak sa w ap fè fas anvan ou achte oswa lè w gen kesyon. Yo genyen www.UCan.org ak www.ConsumerWatchdog.org kòm byen ke www.RedTapeChronicles.com.

Pi bon fason pou diminye bòdwo ou se pou diminye enèji ou itilize chak jou.

KONTWOLE SA KAP SÒTI SANKONTWÒL

Jere Pri Kredi

Èske w ap resevwa bon kontra a sou kat de kredi?

Èske ou konnen dwa ou kòm yon itilizatè kat de kredi?

Gen anpil ofrè avèk rekonpans, ofri lajan an retou, ak lòt benefis pou chwazi. Règ yo ak pwodwi yo chanje toutan. Swiv chanjman pwodwi, règleman endistri, ak konparezon to a www.CardRate.com.

Èske ou peye twòp pou kredi nan pote yon balans?

Gade konbyen lajan ou peye si ou pote yon balans sou kat ou a:

Si balans ou sou kat la se:	.. Epi nan enterè kat la se:	Si ou sèlman voye Montan Minimòm peman an (4%) nan:	Lèfini men sa ou peye sou balans lan:
\$5,000	18.90%	\$200	\$8,155
\$1,000	12.90%	\$40	\$1,318
\$3,000	14.90%	\$120	\$4,289
\$2,500	10.99%	\$100	\$3,203

Li ta bon pou pale ak ekspè oswa kanmarad ou yo pou jwenn ankourajman, enfòmasyon, epi pou devlope plan ou.

RANBOUSE DÈT

Èske ou gen yon plan pou soti nan dèt? Èske w konnen ki bòdwo pou peye an premye?

Chape Soti nan dèt ka difisil. Sètènman priyorite bidjè atik "bezwen" ou anvan bidjè atik "vle" ou se yon bon kòmansman, men se pa yon plan.

Yon ajans konsèy de kredi ki gen bon repitasyon kapab ede kreye yon bidjè ak devlope yon plan pou adrese defi finansye. Otreman, move ajans lan ka pran lajan ou epi kite ou ak pi gwo pwoblèm finansye. Li enpotan pou fè devwa de mezon'w - tcheke ak Biwo ki Regle Zafè Komèsyal (Better Business Bureau) oswa Biwo Komisè Gouvènman an, oswa pou wè yon lis kesyon pou mande yon konseye kredi tcheke Komisyon Federal Pou Komès nan Sit wèb nan www.FTC.gov ak rechèch pou "Chwazi yon konseye kredi" ("Choosing A Credit Counselor.")

Ou kapab pale ak ekspè oswa kanmarad tou pou jwenn enfòmasyon, ankourajman, epi pou devlope plan ou. Èd sou entènèt disponib. Kòmanse rechèch ou an www.MassSaves.org kote w kapab jwenn lyen yo a enfòmasyon sou entènèt, jwèt edikatif ki enpòtan, ak zouti, menm jan tou enfòmasyon sou trening lokal yo ak founisè sèvis.

PWOTEJE KOULE A

Veye Repitasyon Ou

ChexSystems, Clue, NexisLexis, ak Rapò Kredi kontwole ak rapòte sou aktivite finansye ou pou pwopriyetè ou yo, konpayi asirans, anplwayè, oswa pretè. Peye atansyon sou sa yo di sou ou!

CHEXSYSTEMS

Konpayi sa a kontwole kont depay ak kouran ki maljere yo ak pataje enfòmasyon sa a sèlman ak manm enstitisyon finansye. Jwenn rapò gratis konsomatè ou nan rele 800.428.9623 oswa sou entènèt nan www.ConsumerDebit.com.

CLUE

Echanj Konpreyansif Tarifikasyon Pèt (CLUE) rapò kontwole “ensidan” oswa rapò reklamasyon epi pataje yo ant konpayi asirans. Depoze reklamasyon asirans afekte pri prim ou an. Rapò CLUE yo disponib nan www.ChoiceTrust.com oswa atravè LexisNexis (anba a).

LEXISNEXIS

Sèvis sa a bay yon istwa pèsònèl gratis tankou rapò asirans (CLUE), istwa travay, ak rapò sou istwa rezidans. Kòmande rapò gratis nan 1-866-312-8076 oswa sou entènèt nan <https://PersonalReports.LexisNexis.com>.

RAPÒ KREDI

Trans Union, Equifax ak Experian se ajans kredi ki kolekte ak distribye enfòmasyon finansye sou konsomatè yo ki rezime nan yon nòt FICO. Rapò sa yo note tout prè ki poko ranbouse ak balans ou genyen oswa te genyen pou sèt ane ki sot pase yo. Nòt FICO ou enfliyanse pa kantite kredi ou dwe, istwa peman ou, ak dosye piblik ki an relasyon ak zafè finansye. Kèk anrejistreman dosye piblik ka gen yon enpak negatif sou nòt: fayit, sezi, dwa pou sezi taks, jijman sivil, site pou sezi, ak pwosè sivil. Avèk pèmasyon w, pretè, pwopriyetè, patwon yo ak lòt moun ka wè enfòmasyon sou ou. Gen erè souvan sou rapò ki kapab diminye nòt ou yo epi se sèlman ou menm ki ka korije yo.

Anpil sa yo rele “rapò kredi gratis” sou sit entènèt ak reklam yo oganize pa konpayi ki vle enfòmasyon ou ak / oswa chaje frè pou lòt sèvis ki pa gen rapò. Resevwa yon rapò kredi gratis anyèl san envitasyon pou achte nan www.AnnualCreditReport.com, yon sit ki lwa federal egzije ajans pou bay rapò kredi yo founi konsomatè yo.

Anpil sa yo rele “rapò kredi gratis” sou sit entènèt ak reklam yo anime pa konpayi ki vle enfòmasyon ou ak / oswa chaje ou frè pou peye pou lòt sèvis ki pa gen rapò ak sèvis ou bezwen an.

PWOTEJE KOULE NAN

Veye Non Ou Kont Vòl Idantite

Malerezman, jou sa yo li mande dilijans w pou pwoteje sa ou genyen kounye a ak sa ou espere achte nan lavni. Malgre gen plizyè kalite fwod finansye, vòl idantite—italize non ou ak/oswa nimewo sekirite sosyal san otorizasyon pou sèvis kont debi oswa kreyansye-se espesyalman grav paske domaj li lakòz la afekte istwa kredi ou ak sityasyon finansye jeneral dirèkteman.

Yon vòl idantite ka rezilta nan yon tan entansif-up pwosesis pwòp yo nan lòd renmèt dosye ou. Ki sa ou ka fè?

1. **Kòmante yon kopi gratis rapò kredi ou chak ane.** Rapòte imedyatman nenpòt aktivite dwòl epi kòrije nenpòt enfòmasyon ki pa kòrèk, sitou ansyen adrès ak nimewo telefòn. Tout twa ajans prensipal-Experian, TransUnion ak Equifax ka wè nan yon sèl sit wèb sou www.AnnualCreditReport.com.
2. **Revize ak korije aktivite bank ou ak kont kat kredi regilyèman.** Gade pou chaj, sitou ti chaj yo, soti nan biznis ak kote ou pa abitye yo. Ti chaj souvan endike yon “tès” chaj pa vòlè idantite ou. Pi gwo chaj konn swiv. Epitou, asire w ke se ou ki te ekri tout chèk ki nan lis. Leta ak lwa federal yo pwoteje konsomatè kont fo chaj, men sèlman si w kontakte bank la nan 30-60 jou. Pa meprize etadkont labank ou.
3. **Veye tout nimewo idantifikasyon pèsònèl (PIN).** Kenbe yon dosye sou tout enfòmasyon pèsònèl ou ak nimewo kont kat kredi nan yon kote an sekirite ke sèlman ou ka ouvè (egzanp, yon bwat sekirite lakay ou.) Ekri dat ekspirasyon kòm byen ke nimewo telefòn ak adrès bank ki founi kat la pou chak kat. Asire w ke w kopi dat ekspirasyon, nimewo sekirite a sou do a, ak nenpòt nimewo idantifikasyon pèsònèl (PIN).
4. **Metè yon alèt fwod nan dosye kredi ou** si yo vòlè valiz oswa bous ou rele tout lè twa ajans rapòte ki kredi ak lapolis lokal la.

Equifax—FWÒD KONSOMATÈ 800-525-6285

Experian—ASISTANS KONSOMATÈ 888-397-3742

TransUnion—DEPATMAN VIKTIM FWÒD 800-680-7289

5. **Pa bay enfòmasyon pèsònèl nan telefòn, kourye, oswa sou entènèt la** sòf si w konnen pati a oswa se ou ki inisyè kominikasyon an.
6. **Veye lèt ou kont vòl.** Ranmase lèt regilyèman epi jete tout fatra ki poste byen. Sèvi ak yon dechiktè papye oswa sèvis jete sere ansekirite.

Sèvi ak non ou san otorizasyon ak / oswa nimewo sekirite sosyal kapab afekte istwa kredi ou ak sityasyon finansye jeneral ou.

DIMINYE FWIT NAN

Evite Magouy Finansye

Fwòd toujou yon fè pati tout sosyete yo, men yo chanje fòm souvan. Li enpòtan pou enfome sou “enkwayab men vre” lide. Scammers souvan karanklou sou malad la, moun ki andikape, granmoun aje, travay la, paran yo, ak moun san yo pa gen anpil lajan. Men kèk egzanp kouran.

Magouy Travay Lakay Fwòd tipik yo kapab boure anvlòp, asanble pwodwi, oswa yon travay kote ou se yon anplwaye. Travayè yo pa janm jwenn peman. Faktè yo refize peye akòz kalite travay la. Si li parèt twò bon pou li vre, gen anpil chans li pa vre.

Magouy Loto Etranje Yo enfòmè ou ke ou te genyen yon gwo kantite lajan nan loto, lè sa a yo mande w pou yon prè yo peye “taks,” “enpo koutim,” oubyen “frè”- lè sa a, magouyè yo kenbe lajan ke ou voye a. Gen sa yo se fo.

“Magouy Imèl (kourye elektronik) Nijeryen (oswa lòt nasyon an) “Fanmi” oswa “zanmi” ap chèche èd pou yo transfere lajan-egzije pou ou bay lajan oswa enfòmasyon sou kont bank ou pou yo transfere fon fo yo.

Èskrokri Magouyè yo jwenn enfòmasyon finansye ou pa imèl pou jwenn aksè nan kont ou. Magouyè yo souvan, poze kòm vandè, tankou bank ou, ki bezwen “mete enfòmasyon kont ou ajou.”

Vishing menm jan ak magouyè men olye pou yo imèl, magouyè yo rele nan telefòn mande ou pou enfòmasyon ou pou “Mizajou sou dosye ou.”

Pwodui Geri Tout Magouyè yo karanklou sou malad la pa reklame fo gerizon pou maladi ak konvenk ou nan achte pwodwi yo, pandan yo jwenn enfòmasyon pèsònèl ou.

Magouy Chèk Peman Anplis “Achtè” lan nan yon bagay ou vann dwe voye yon “chèk bank” ba ou pou kantite lajan twòp epi li vle ou voye yo monnen an. Chèk yo voye ba ou la aktyèlman fo, men bank ou pa alète ou anvan ou gentan voye monnen an.

Achtè Mistè Yon planifye travay vize viktim nan ofri opòtinite travay achte nan yon detayè espesifye. Chèk pou Peman yo se fo.

Eskize dèt oswa Konsolidasyon, Fayit / Sekou Sezi Kay Ofri peye bòdwo ou pou ou si ou peye yo youn peman mansyèl oswa frè inisyèl. Komisyon Komès Federal mande avèti nou ke, “jis paske yon òganizasyon san pwofi” pa garanti ke sèvis li yo gratis oswa abòdab, oubyen ke sèvis li yo lejitim. An reyalyte, kèk òganizasyon konsèy kredi konn mande frè egzajere, kèk ladann ki cache, oswa ankouraje konsomatè yo fè kontribisyon tout ‘volontè’ ki lakòz yo tonbe pi fon nan dèt. “Gade paj 8 pou plis detay.

Magouyè Investisman promès retounen nan to wo pou investisman ou la, men souvan biznis fèmen vit ak louvri nan yon lòt kote sou yon lòt non.

Magouy sou Edikasyon Avanse Anpil klas yo ofri sou entènèt oswa nan kolèj yo pa avèk enstitisyon akredite epi fòmasyon oswa kredi kolèj yo bay pa itil anyen. Gen kèk ki ka ede w jwenn prè gouvènman pou kolèj epi pou yon edikasyon ki pa gen valè.

Gen anpil magouye Biwo Federal Envestigasyon ap envestige. Vizite sit yo nan www.FBI.gov pou plis enfòmasyon. Plis enfòmasyon pou konsomatè disponib nan www.BustAThief.com.

Magouyè konn karanklou sou malad yo, moun ki andikape, granmoun aje yo, moun ki pa gen travay yo, paran yo, ak moun ki pa gen anpil lajan yo souvan.

Pouki nou pa kòmanse yon nouvo ane bonè ak yon nouvo apwòch pou finans? Kòmanse pi bonè, fè tranzisyon an pi fasil tou.

Ti liv sa a ofri enfòmasyon ak konsèy pou ka vinn gen yon nouvo lide finansye. Chak paj kouvri sijè kout, ak lyen sou sit wèb yo pou plis enfòmasyon. Konsèy yo gen ladan yo fason pou fè bidjè pou ka kenbe lajan, ekonomize, retwouve taks, epi itilize sèvis gratis nenpòt lè sa posib, menm jan tou fason pou fè pou evite sèvis ki twò chè ak fwòd. Pataje enfòmasyon sa ak fanmi ak zanmi ou yo.

Si w pa gen aksè sou entènèt, ale nan bibliyotèk lokal ou. Eksplòre sit entènèt yo bay yo ak pataje enfòmasyon pou kòmanse sou yon nouvo chemen finansye.

Nou remèsye sa yo la pou tout kontribisyon yo:

Sant pou Prè Responsab nan Commonwealth Massachusetts •
Biwo Afè Konsomatè ak Règleman Biznis • Bank Rezèv Federal Boston •
Komisyon Komès Federal • Alyans pou Enklizyon Ekonomik FDIC Ian •
Sèvis Internal Revenue Massachusetts • Konsèy Kominote ak Labank Massachusetts •
Asosyasyon Bankers Massachusetts • Sèvis Ameriken pou Konsèy Kredi

**Pou tradiksyon, vèsyon entènèt, oswa kopi adisyonèl tiliv sa a,
vizite www.MassSaves.org oswa kontakte Kolaborativ Midas la nan 617-787-3874.**

Piblikasyon sa a se gras a Kolaborativ Midas la (The Midas Collaborative), an kolaborasyon ak Kolaborativ Edikasyon Finansye nan Massachusetts (Massachusetts Financial Education Collaborative, MFEC), ak parennaj Depatman Lojman ak Devlopman Kominotè Commonwealth Massachusetts la (Commonwealth of Massachusetts Department of Housing and Community Development).

